

Metges escriptors a Catalunya (1)

Dídac Parellada

Fragments del discurs llegit per l'Acadèmic Electe Dr. Dídac Parellada i Feliu, el 14 de desembre de 1986 en l'acte del seu ingrés a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona.

Disponible a: <http://www.ramc.cat/composicio/324-Didac%20Parellada%20i%20Feliu.pdf>

Per què els metges escriuen literatura?

“La literatura té per objecte ajudar l'home a comprendre's ell mateix, animar-lo a perseverar en la recerca de la veritat, contrarestar la vulgaritat de la gent, aprendre a trobar en les persones la bondat, avivant el seu sentit del punt d'honor, excitar el seu coratge, i fer tot el que sia possible perquè tothom sigui noble i fort, amb la finalitat que la seva vida s'inspi en el sant esperit de la bellesa”.

Màxim Gorki

“En literatura hom s'expressa per un mateix”.

Sully-Prudhomme

Segons Charles du Bos, la literatura és la troballa de dues ànimes: la de l'escriptor i la del lector —a través de les coses que diu el primer en el paper, i que interpreta el segon—.

Semblantment, podríem afirmar que la medicina és també la troballa providencial de dues persones: la que guareix i la que cerca la seva curació.

Per això escriure i guarir poden ésser enteses com dues funcions paral·leles, fonamentades en la simultaneïtat humanitària d'un donador i d'un receptor —humanitarisme que glorifica l'art de la medicina i que enalteix l'art de les belles lletres—. Com a preciosa conseqüència, el metge i l'escriptor es converteixen en germans.

S'explica, doncs, que tants de metges es converteixin en escriptors.

Tanmateix davant d'aquest fenomen, ens sentim enduts a voler entendre perquè hi ha tants successors del gran Hipòcrates que rendeixen culte a la literatura. Quines són les raons que expliquen aquest fenomen?

Està clar que, com diu el doctor Manuel Bastos, qual-sevol de nosaltres pot explicar coses dignes d'ésser escoltades, i fins i tot a vegades tenim tots, més o menys, el deure d'explicar-les, si poden resultar útils per a d'altres persones. Però hi ha altres vegades en les quals hom escriu sense tenir ni tan sols intenció de publicar els seus papers —una mica a l'estil del bon Amiel—. Vull dir que a voltes hi ha unes motivacions internes que semblen impulsar la persona a prendre ploma i paper per expressar-se. Però, expressar què? Doncs, pensaments, sentiments, estats d'ànim...

No serà pas inútil escoltar les paraules del doctor Freixas i Freixas, quan diu que “el metge, atrafegat en la feina heterogènia de cada dia, necessita, com tothom que fa treball actiu, estones d'esplai que el distreguin dels quefers anorreadors que l'esgoten i li procurin una remissió saludable de la tensió en què viu constantment. Necessita fugir, a estones, de la misèria humana, amb què es veu precisat a tractar massa sovint, per aixecar el seu esperit a les regions de la serenitat i la contemplació tonificant i, així, estar en disposició de tornar, serè, fort i decidit, a la tasca que li és necessari acomplir. Hi ha qui destina les estones lliures a l'entomologia, qui a excursionisme, qui a estudis històrics, qui al conreu de les belles arts... En les curtes estones d'esplai, visc enamorat de dues deesses: la música i la literatura. La literatura ha estat sempre el meu somni daurat i, de tota la vida, hi he trobat deus de consol i d'enardiment, que m'han refet un sens fi de vegades”.

Volada d'evasió, exercici de creació, canvi d'activitats, joc i sistema d'autoafirmació personal, tot pot contribuir a estimular i motivar la persona envers l'art o la literatura. Això, deixant de banda aquelles avinenteses que creen una obligació de redactar un article o un opuscle, o de preparar un discurs que després haurà de quedar plasmat per escrit, de cara a una edició. Llavors, encara que no respongui a cap de les motivacions abans assenyalades, pot, igualment, aportar aquells beneficis sobre el nostre estat d'ànim, que ens animen i ens alegren. I així restaria explicat perquè hi ha tants metges escriptors, que cerquen en la creació literària el remei a les seves preocupacions i responsabilitats professionals.

Per acabar d'entendre per què escriuen els metges, escoltem encara les paraules cordials i emotives d'August Pi i Sunyer, quan ens explica, precisament, que a Caracas, a la seva cambra de treball hi tenia unes vistes de Roses i de l'Escala, davant de les quals deixava, a vegades, volar la seva imaginació, per recrear el passat estimat, per refer la seva història personal i familiar. I llavors ens conta que “a les nits em reclo per treballar, en aquest món d'il·lusió, i aleshores se'm presenten les ombres estimades. Han estat evocades a través de milles marines innombrables i de tants anys consumits en la infinitud del temps, i han arribat fidels al meu conjur. Reprodueixen llurs vides acabades. Diríeu, potser, que són figures que crea la meua fantasia. I no és la fantasia; són vivències congèni-

tes, vides antigues que vénen de la meua sang, que vénen del meu cor, consubstancials amb el meu ésser, esperit del meu esperit”.

“Revisc hores ja mortes de la meua existència, que confonc amb les existències dels passats..., i se’m representen llurs estimades existències. He conegut i he estimat alguns d’aquests personatges, d’altres van morir abans. Vénen tots, i hi convisc. Sento renovar-se en mi llurs angoixes, em commouen llurs il·lusions, en visc les penes —tantes!— i en comparteixo les transitòries alegres, les caigudes i els triomfs, els defalliments i les esperances”.

“Però són exigents, tanmateix, i l’evocació no és gratuïta. Si em representen llurs existències difícils, em mouen també a descriure-les. Perviu en mi, però cal fixar en el paper els episodis de llurs vides i analitzar-ne els actes i els motius. Les figures vénen a l’esperit i es fan reals, però volen, en pagament, que la realitat ideal esdevingui realitat literària”.

“Escriure, escriure, recrear. Oblidar! Tan sols quan això és aconseguit podem il·lusionar-nos que el nostre passat no és mort... I és així que ha estat escrit aquest llibre”.

També val la pena de recollir la significativa explicació que ens ofereix el doctor Bertran Rubio, quan diu en el pròleg de *L’Art més difícil*, que “dedico una estona, moltes nits, a fer-me companyia; em quedo sol amb mi mateix, encenc el darrer cigar, i contemplant els espirals del fum, vaig pensant, sense cap pla preconcebut, i sovint sense cap objecte ulterior d’aplicació de les idees que se’m van acudint”.

“En aital situació especial, van succeint-se escenes i imatges, vistes sempre a través de la poètica boirina que el temps estén damunt dels records”.

“I, a vegades, vaig apuntant aquells pensaments...” I d’ací sortiren, d’entre moltes d’altres notes no publicades, les pàgines de *L’Art més difícil...*, que és “el de conèixer i saber tractar els homes”.

I és que “la persona, davant del paper, pot desfogar-se amb molta major llibertat que no pas davant dels altres”.

Per cert que, segons em sembla, l’objectiu de *L’Art més difícil* és: fer evident la necessitat d’observar; recomanar el treball i la constància; recordar la conveniència d’aspirar a ésser quelcom —el més que es pugui, en l’exercici honrat de les seves facultats i de les seves forces, naturals i adquirides—; insistir en què l’enteniment necessita ésser conreat; avaluar la urbanitat; mostrar la falsedat de la farsa social; advertir dels perills del “sortir-se d’un mateix”; i parla, també, dels parents, de l’amistat i de l’amor, de la mort i de la religió; de les “ferides del cor”; dels “punts flacs” de les persones, i d’un mateix...

M’agradaria insistir, per guardar relació amb la meua especialitat, en allò que diu: “si el tracte amb la major part de persones està ple de dificultats, com no ha d’ésser més difícil el comerç amb els que no tenen cabals els seus

sentits i potències?”. I no es refereix, diu, als *boigs confirmats*, ans a molta gent maniàtica, original, que *tenen coses*. I n’hi ha tanta, d’aquesta gent... Un *alienista* amic li deia que n’hi ha tants, de maniàtics, que si s’haguessin de tancar, no es podria, perquè no hi hauria prou manicomis. I conta Bertran Rubio que el contradí, i li deia que no n’hi havia per tant. I l’alienista li contestà que ja veia clar que Bertran Rubio tenia la mania de voler discutir del que no entenia...; confirmant allò que ensenya que “cada boig amb el seu tema”.

Cal, però, no oblidar mai que el metge necessita entendre les persones.

El difícil coneixement de la persona

“Ce n’est que dans la littérature que nous découvrons la physionomie qui nous est propre”.

Hugo von Hofmannsthal

“És a través d’altres ànimes, ben conegudes, i d’altres destins, ben explorats, que podem conèixer-nos bé, jutjar-nos i dirigir-nos”.

André Maurois

Tinc Emili Mira per un gran escriptor. Si jo hagués d’escollir entre el professor de recursos oratoris abundants i l’escriptor, em quedaria amb aquest, amb l’home que escriu amb paraules exactes i precises que tradueixen amb elegància unes idees clares i encertades —amb un estil lluminós i atractiu—. Per exemple, diu:

“L’home, fins fa poc temps preocupat en dominar la Naturalesa, ha tornat a trobar-se a si mateix, i viu angixat pel problema d’encertar la missió de la seva vida. Ja no lluita per viure, sinó que viu i lluita per un Quelcom que transcendeix la seva limitada esfera existencial. I saber quina cosa és aquest Quelcom, sense el qual el seu afany resta mancat de sentit, és el seu més gran problema”.

I més endavant, afegeix: “Diverses escoles filosòfiques, de tots els temps, han construït la seva concepció del món a l’entorn del dolor, mostrant-se més o menys pessimistes respecte de la seva essència i significació. Els biòlegs, per la seva banda, ens confirmen que l’home, instintivament, defuig el dolor i cerca el plaer i que tan sols és capaç de resistir el primer quan es promet d’aquesta resistència l’obtenció d’un plaer ulterior més intens (en la satisfacció d’un ideal)”.

Aquests dos paràgrafs són al llibre *Problemes psicològics actuals*. Per això es pot afirmar que Emili Mira assolí que els seus llibres de psicologia i de psiquiatria obtinguessin una unànime acceptació —perquè eren didàctics amb transparència, perquè explicaven les innovacions més recents sense oblidar els coneixements clàssics, i perquè estaven ben escrits. I, encara, perquè insistien en l’etern problema humà, però massa sovint oblidat, del coneixement de la persona, del sentit de la vida, i del misteri de l’existència.

Però, malauradament, cal no fer-se massa il·lusions. En un discurs inaugural d'aquesta mateixa Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, l'any 1899, titulat "Divorci entre la Medicina i la Societat", el doctor Josep Mascaró i Capella, exposava la seva opinió, que "és certíssim el progrés de la humanitat, indiscutible el de la Medicina, i evidents els beneficis de tanta investigació i de tant de saber; però no convé exagerar l'alçària i nombre de les conquestes, i molt més útil que l'envanir-se és el meditar el molt que encara resta per descobrir".

"És convenient no oblidar que l'Homo sapiens ignora encara tantes coses, que ni tan sols entreveu les fites de la seva ignorància; encara no sap fabricar ni el més diminut o senzill dels insectes; no percep les simfonies colossals de les esferes, desconeix l'origen i l'essència de les coses més trivials, i d'ací molts segles encara no haurà assolit el coneixement d'ell mateix i tindrà tapiades les seves potències per apreciar tota la magnificència de la creació...!".

D'ací vull ressaltar simplement que llavors —1899— i ara —1986—, la persona constitueix encara un enigmàtic problema. Però també és veritat que psicòlegs, biòlegs i sociòlegs (i que ningú no s'oblidi de la participació important que hi juguem els metges), assoleixen cada dia un major coneixement, almenys teòric, sobre el problema principal de l'home, que és ell mateix, tant quan gaudeix de salut com quan se sent malalt.

I en aquest coneixement hi juga també una bona part la literatura, amb la magnífica col·lecció de tipus i de situacions que enclou el gran volum literari actual.

Adonem-nos, també, que els metges, en els seus escrits, animen tots els estudiosos perquè prossegueixin sense defallença envers l'esmentat millor coneixement, precisament perquè és difícil, de la Persona.

La disposició literària

"No s'escriu el que es vol; no s'escriu més que el propi Jo".

Jules Renard

La disposició literària sol sorgir prematurament, com és el cas del doctor Wifred Coroleu, que ell mateix ens descriu al seu escrit a *Lectura Popular*, en una pàgina titulada "La Prempsa", que ens diu que "molts anys abans que escrivís als diaris de Barcelona, ja m'havia manifestat periodista. En efecte, quan anava a llatí segon férem sortir un diari que ben prompte sigué popular a tot el Col·legi. El senyor Director el llegí i fins l'aprovà oficiosament. Després, o simultàniament, a casa seva escrivia, d'amagat de la seva mare *El Bombo*, que era un diari per a ell sol, que mai no havia vist ningú. Tot plegat es tractava d'un full de paper doblegat en vuit; i hi havia xistos, i fins i tot caricatures! Un mestre d'estudi descobrí la seva existència. A través d'ell ingressà a la redacció d'un pobre periòdic que editava un tal senyor Pujol, en un petit local del carrer Tallers, 'que

més semblava una cova de lladres que cenable de periodistes". El diari durà molt poc. Però un dia en va veure un exemplar el rellevant periodista Raimond Casellas i se l'endugué al prestigiós periòdic *La Veu de Catalunya*, on escriví cobrant, encara que havia d'emmotllar-se a la disciplina del partit i del director. El fet és que Coroleu s'havia convertit en un autèntic escriptor, i tot aquest llarg aprenentatge, demostratiu d'una vocació gairebé congènita, li permeté publicar una colla d'escrits que l'acreditaren com a excel·lent metge literat del seu temps.

D'altres casos confirmaren la possibilitat d'aquesta precocitat literària. Tothom sap que Pere Nubiola i Espinós guanyà un Premi als Jocs Florals de Barcelona, mentre era encara estudiant de medicina. I també era alumne de la Facultat l'estudiant August Pi i Sunyer quan anà a veure Narcís Oller, per mostrar-li una tragèdia que havia escrit, i el gran novel·lista naturalista li lloà, però a l'ensems tingué el seny de dir-li que més valia que es concentrés en el camp de la medicina, que podria prou escriure coses mèdiques tan importants com les tragèdies, o més, i que deixés per més endavant el cultiu de les lletres —com féu en realitat: després d'un gran nombre d'escrits importants de fisiologia i de patologia, redactà la magnífica *Novel·la del besavi*, com si fos una compensació de la literatura que no havia pogut cultivar de jove.

La germanor de metges i escriptors

La germanor de metges i escriptors la veig simbolitzada en aquella que sostingueren el poeta Lluís Valeri i el metge psiquiatre Ramon Sarró, i que cristal·litzà en l'instant d'ingressar el primer a l'Acadèmia del Far de Sant Cristòfol, al discurs preceptiu del qual contestà Sarró amb un altre extraordinari discurs, que s'acaba dient: "Companys acadèmics: Arriba davant vostre un home carregat de mèrits; però al qui encara no se li ha retut l'homenatge que mereix. Catalunya també ha estat ingrata amb ell. És una de les nostres plomes més il·lustres, una curiositat universal, una laboriositat incansable. La mirada intel·lectual sempre desperta, per a captar les palpitations dels moments i elevar-les a categoria. Encara aquest home que des da fa llargues dècades, Catalunya havia d'haver-lo nomenat acadèmic, no havia trobat el redós d'una Acadèmia. Ha estat com tants de nosaltres, un intel·lectual que aïllat per espontània condició de la companyia i del diàleg, ha tingut —per força— que acceptar un destí de soledat i de monòleg. Lluís Valeri i Sahis, mestre en dues llengües, artífex en poesia i en prosa, intel·lectual, incansable; però mai abandonat de les muses ni deixat de la mà d'un Àngel Custodi, com el que va acompanyar Eugeni d'Ors en la seva vida més pròdiga d'amargors que de benaurances. Benvingut a aquesta Acadèmia Orsiana, que des de tants anys t'esperava".

Aquesta germanor es manifesta i repeteix qui-sap-lo: Maragall prologant Dídac Ruiz; Octavi Saltor prologant Pujol i Algueró; el Dr. Leandre Cervera estudiant la personalitat i lloant l'obra de Cristòfol de Domènech; Josep M. López-Picó ocupant-se del Dr. Roig i Raventós —així com Manuel de Montoliu—; Josep Tarín Iglesias dedicant un estudi a la tasca literària dels doctors Josep Cornudella i Enric Miralbell, i de la meva mateixa, així com Leandre

Amigó —prologuista, a més, de Salarich—, Tomàs Roig i Llop, Octavi Saltor, “Sempronio”, Joaquin Ventalló, i d'altres, més per amistat que pels mèrits meus. En fi, els exemples que podríem afegir no tindrien acabament, i —sobre tot— deixen ben palesa l'esmentada germanor de metges i d'escriptors, autèntica i innegable, i que per molts anys es continuï amb la mateixa simpatia, compenetració i essència d'humanitat cordial i amistosa.